

Lausunto

27.02.2024

Asia: VN/27783/2023

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Asia: VN/27783/2023

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista

Lausunnonantajan lausunto

Itä-Uudenmaan hyvinvointialueen pelastustoimi kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitetuista korvauksista ja avustuksista.

Taustaa

Suomessa Rajavartiolaitos vastaa ympäristövahinkojen torjunnan johtamisesta Suomen talousvyöhykkeellä tai aluevesillä aavalla selällä. Lähempänä rantaa, sisävesillä ja maa-alueella johtovastuussa on hyvinvointialueen pelastusviranomainen. Ahvenanmaalla ympäristövahinkojen torjunnasta vastaa Ahvenanmaan maakuntahallitus.

Sisäministeriön 27.3.2023 julkaiseman Ympäristövahinkojen torjunnan kansallinen strategia vuoteen 2035 päätavoitteena on ohjata viranomaisten varautumista nykyisten ja tulevien ympäristövahinkojen varalle. Samalla Ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn tulee perustua valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin öljy- ja kemikaalivahinkojen riskiarvioihin.

Strategian mukaan:

- Ympäristövahinkojen torjunnan suorituskykyvaatimukset perustuvat keskenään linjassa oleviin valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin öljy- ja kemikaalivahinkojen riskiarvioihin.

- Ajantasainen yhteinen tilannekuva ja yhtenevät johtamismallit sekä kalustovalmius ovat onnistuneiden torjuntatoimien perusedellytys.
- Osaamista kehitetään yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä yli kunta-, hyvinvointialue- ja valtion välisten rajojen.

Edelleen strategian mukaan ”Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää torjuntakaluston jatkuvaa kehittämistä. Varastoitu torjuntakalusto tulee pitää toimintakuntoisena, ja samalla tulee varmistua siitä, että se soveltuu myös uudentyypisille laivapolttoaineille. Kalustoinvestointien rahoitus tulee turvata, mutta myös henkilöstökoulutukseen tulee varata riittävästi resursseja.”

31.12.2024 lopetettavan Öljynsuojarahaston kautta sekä valtio että alueelliset pelastuslaitokset ovat voineet hakea rahoitusta varautuakseen maa- ja vesialueilla tapahtuvien öljyvahinkojen ja niiden torjunnasta aiheutuviin kustannuksiin. Viimeisen 10 vuoden aikana, tähän toimintaan liittyvän suorituskyvyn (kaluston-, henkilöstön-, koulutusten-, osaamisen sekä toimintojen kyvykkyyden ylläpitoon rahoitukseen) on anottu Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksella keskimäärin noin 300 000. € rahoitus vuosittain.

Tilannekuva Euroopan turvallisuustilanteen muutosten, Itämeren geopoliittisen tilanteen ja energiakriisin myötä Suomenlahden ja Itämeren alueen öljynkuljetusten liikennemäärät ovat kasvaneet merkittävästi. Liikennemäärien kasvu ja turvallisuusympäristön muutos ovat lisänneet öljy- ja kemikaalivahingon riskiä. Suuri öljyonnettomuus esimerkiksi Itämerellä olisi laajasti yhteiskuntaan ja ympäristöön vaikuttava tapahtuma koskettaen suoraan myös Suomea.

Öljyonnettomuuden vaikutukset ulottuisivat alueiden kansalliseen huoltovarmuuteen, siviiliturvallisuuteen, talouteen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä, aiheuttaen merkittäviä puhdistuskustannuksia, sekä menetyksiä kriittisen infran ja ekosysteemipalvelujen heikkenemisen muodossa. Meriliikenteen riskimaisema on laajemminkin muutoksessa, jossa huomioitavia asioita on esimerkiksi liikennevirtojen muutokset sekä vihreän siirtymän tuomat uudet kemikaalit. Nämä muutokset asettavat tarpeen arvioida uudelleen riskien ja olemassa olevan ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvän valtion ja pelastustoimen suorituskyvyn vastaavuutta riskitason mukaiseen varautumiseen sekä valmiuteen.

Tämän nykyisen tilannekuvan johdosta tulee ympäristövahinkojen varautumiseen liittyvän rahoituspohjan vastata niitä tunnistettuja riskejä, joita eri viranomaiset lakisäateisinä tehtävinään tuottavat. Nykyinen rahoituspohja ei tule mahdollistamaan edes olemassa olevan ympäristövahinkojen torjunnan suorituskyvyn ylläpitoa.

Ympäristövahinkorahaston korvaukset ja avustukset

Huomio 1. Asetuksen kirjausten mukaisesti nyt perustettavasta rahastosta maksetaan korvaus ympäristön pilaantumisen torjunnasta ja pilaantuneen ympäristön ennallistamisesta aiheutuneista kustannuksista sekä aiheutuneesta vahingosta, kun korvausta ei saada perittyä varsinaiselta vastuutaholta, jos vastuutaho on maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa. Samalla on tiedossa, että tulevalla rahastolla on pääomarakana 30 milj. €, jonka ylittyessä maksun kantaminen keskeytetään ja aloitetaan uudestaan, kun pääoman 15 miljoonan € alaraja on saavutettu.

Vastine: Nämä edellä olevat kirjausten reunaehdot tarkoittavat sitä, että nykyisten Hyvinvointialueiden on varauduttava suurien ympäristövahinkojen osalta huomattaviin

rahoituksellisiin varauksiin torjuntatoimien sekä mahdollisten ennallistamistoimien osalta, jos vastuutaho on maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa. Näiden skenaarioiden toteutuminen voi olla nykyhetkessä paljon todennäköisempi, kuin aikaisemmin. Samalla varattu 30 milj. € ei mahdollista laajassa, useaa hyvinvointialuetta koskevassa ympäristövahingossa korvaamaan aiheutuneita kuluja.

Johtopäätös: Rahaston pääomarama tulee nostaa 120milj. €, jolloin maksun kantaminen keskeytetään ja samalla aloittaa uudestaan, kun pääoman 60milj. € alaraja saavutetaan. Samalla tulee mahdollistaa lainsäädännöllisesti jo torjuntatoimien aikana rahaston pääoman käyttö meneillään oleviin torjuntatoimiin.

Huomio 2. Nyt perustettavasta rahastosta myönnetään harkinnanvaraisia avustuksia pelastustoimen järjestämisestä vastaaville tahoille ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille, Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle ja Ahvenanmaan kunnille. Samalla asetuksen luonnoksen kohdassa 3 §, määritetään arvioitaessa avustuksen myöntämistä hakemukset etusijajärjestykseen kokonaisharkinnan perusteella. Avustuksia voidaan myöntää valtion talousarviosta siirrettyjen määrärahojen puitteissa ja kokonaisharkintaan vaikuttaa vuosittain rahaston vastaanottamien avustushakemusten määrä. Rahoitusta myönnetään tulevaisuudessa vain tietyn % osuuden mukaisesti, ei täysimääräisesti.

Vastine: Nämä kirjaukset tarkoittavat yleisesti sitä, että lakisääteisestä ympäristövahinkojen torjunnan vaatimaa suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään tämän rahoituksen turvin. Rahoituksen osamääräiset avustukset ja kaikkien toimijoiden kilpailu vähentyneestä rahoituksesta, ei mahdollista suorituskykyjen yhteistä, tai yhteensopivaa kehittämistä riskien mukaisesti. Asetuksessa on määritelty avustuksien määrän vaihtelevan vuosittain valtion talousarvion mukaisesti, joka ei tue suorituskykyjen pitkäjänteistä ylläpitoa tai kehittämistä.

Johtopäätös: Valtion talousarviosta tulee myöntää vuosittain 10 milj. € määrärahoitusta harkinnanvaraisiin avustuksiin, joita kohdennetaan riskiperusteisesti ympäristövahinkojen torjuntaan liittyviin hankintoihin hyvinvointialueille, Helsingin kaupungille, Ahvenanmaan maakunnan hallitukselle ja Ahvenanmaan kunnille. Sisäministeriön tulee asetuksella asettaa ympäristövahinkojen torjunnan koottu tehtävä yhdelle hyvinvointialueelle.

Yhteenveto: Nyt annettu luonnos valtioneuvoston asetukseksi ympäristövahinkorahastosta tarkoitettuista korvauksista ja avustuksista tulee edelleen kasvattamaan korjausvelkaa pelastustoimen olemassa olevan ympäristövahinkojen torjuntaan liittyvän suorituskyvyn osalta. Samalla se ei tule mahdollistamaan lakisääteisten tehtävien toteuttamista tai toiminnan kehittämistä tunnistettujen riskien ja muuttuneen tilannekuvan osalta. Nykyistä suorituskykyä ei kyetä ylläpitämään samalla tasolla henkilöstön, kaluston tai osaamisen osalta.

Peter Johansson, pelastusjohtaja

Itä-Uudenmaan pelastuslaitos

Johansson Peter
Itä-Uudenmaan pelastuslaitos/ Itä-Uudenmaan hyvinvointialue